

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

BACHER-TULI ANDREA

„A ZÖLD SZÍNPAD”

**A LÓVERSENYEZÉS MINT A TÁRSAS REPREZENTÁCIÓ
SAJÁTOS INTÉZMÉNYE A DUALIZMUS KORÁBAN
(1867-1918)**

**Történelemtudományi Doktori Iskola
Dr. Székely Gábor DSc - Doktori Iskola vezetője**

Művelődéstörténeti Doktori Program
Dr. Kósa László MHAS - program vezetője

A bizottság tagjai:

A bizottság elnöke: Dr. Kósa László MHAS

Bírálok: Dr. Zeidler Miklós PhD

Dr. Ress Imre CSc

Titkár: Dr. Géra Eleonóra PhD

Tag: Dr. Ságvári György CSc

Pótagok: Dr. Halmos Károly PhD

Dr. Kiss Gy. Csaba DSc

Témavezető: Dr. Fábri Anna CSc

Budapest, 2012

I. A disszertáció témája és célkitűzései

A lóversenyzéssel foglalkozó szakirodalom hiányosságaira, a művelődéstörténeti szempontok mellőzöttségére először egy szépíró, Krúdy Gyula művei irányították figyelmemet, amelyek gazdag tárházát kínálják a lóversenyekkel kapcsolatos eseményeknek, történeteknek, s a korabeli társasélet számos helyszínébe, közöttük az író által kitüntetett figyelemmel kezelt lóversenypályák világába engednek bepillantást. Már a szakirodalmi tájékozódás első köre meggyőzött arról, hogy dualizmus kori társaséletben valóban rangos helyet foglaltak el a futtatások, elsősorban a galoppversenyzés. A századfordulón a kor nagy divatjának tartott galoppsport iránt szinte mindenki érdeklődött, a sportok királyának tekintett futtatások lázban tartották a fővárost, és a sajtó az ország többi részét is akarva-akaratlan bevonta a turf eseményeibe. Későbbi kutatásaim során elsősorban arra a kérdésre kerestem a választ, melyek voltak azok a tényezők, amelyek a lóversenysport ilyen mértékű népszerűsödéséhez vezettek, mely társadalmi erők, gazdasági-politikai érdekek és szándékok álltak működtetése mögött. Központi problémaként azt vizsgáltam, hogy társaséleti szintériként milyen egyéb – sporton túli – funkciók kapcsolódtak hozzá, illetve milyen más társaséleti színterekhez hasonlítható működése.

A dolgozat a dualizmus kori galoppversenyzés intézményét taglalja, beleértve minden hivatásos és úrlovas, valamint sík-, gát- és akadályversenyt. A galoppversenyzésen belül elsősorban a magyar főváros versenyügyét állítja középpontba – összevetve az osztrák versenyzéssel és kitekintve a vidéki versenyekre. Nem foglalkozik a versenyzés kiindulópontját jelentő tenyésztés történetével, de a fogadási rendszert mint a futtatások popularizálódásának elengedhetetlen alapfeltételét, részletesen tárgyalja. Nem foglalkozik továbbá a hadsereg által kizárólag kiképzési célból rendezett versenyekkel és az ügetőversenyekkel sem, amelyeket a korban a lósport másodrendű válfajának tekintettek.

A vizsgált időszak a dualizmus korszaka: bár az intézményesült lóversenyzés hazai kialakulása a reformkorra, fellendülése azonban az 1867 utáni időszakra tehető: ekkorra alakult ki szórakoztatóipar jellege, vált tömegessé látogatottsága, s fejlődtek ki társasági szerepei. A lóversenyzés a két birodalomrész közös ügye volt: az osztrák és a magyar lóversenyzemre a kölcsönös egymásrataltság volt jellemző. A magyar főváros lóversenyügye igazából csak az osztrák és vidéki versenyekkel összevetve (és viszont) nyer értelmezési keretet, így ezeket állandó összehasonlításokban vizsgálom.

II. A disszertáció felépítése

A sokéves kutatómunkát összegző értekezés bevezető része a témához kapcsolódó szimbolikus többlettartalmakat veszi számba, s megvizsgálja értelmezésének egykori és mai dimenzióit. Már a lóversenyzés hazai megteremtése sem nélkülözte megalkotójának a lótenyésztés emelésén túli mögöttes szándékait: a nemzetjobbítását, a gazdasági modernizálását és a társaséleti szintér megalkotását. A lóversenysport későbbi nagy pártfogóinak körében is mindvégig tartotta magát az eredeti Széchenyi-koncepció, miszerint ez a sport önmagán túlmutató, közhasznú célok előmozdításának eszköze. Ezen túl a Monarchia keretein belül elvi jelentőségre is szert tettek a futtatások, mivel az osztrák-magyar rivalizálásnak teret adó „közösügyi” intézmények közül ebben játszottak egyedül a magyarok vezető szerepet az osztrákokkal szemben.

A legújabb hazai értelmezések több irányból közelítenek a lóversenysport történetéhez, van, aki a modern férfieszmény kialakulásában betöltött szerepét emeli ki (Hadas Miklós), van, aki a lóversenyzés (és más arisztokrata sportok) korabeli népszerűségét a főúri társadalmi szerepek változásához köti (Vári András), és olyan is, aki a lóversenyek megalkotása mögött meghúzódó közéleti (nemzetjobbító) indítást hangsúlyozza (Zeidler Miklós).

A *Bevezetést* követően az értekezés nagyrészt a versenypálya térbeli tagozódását követve ismerteti a versenyek világát: *elsőként (második fejezet)* magukat a versenypályákat s egymáshoz való viszonyulásukat (a fővárosok közötti szoros együttműködés kialakulását, s a tartományi-vidéki versenyzőhelyek e rendszerbe való beilleszkedését) mutatja be mint a vizsgált társas jelenségek színterét, s eközben rávilágít azokra a sokrétű szándékokra és törekvésekre, amelyek a különböző versenypályák létrejöttében munkáltak. Így közöttük a helyi lótenyésztés és úrlovas sport emelése mellett messzebb ható gazdasági-idegenforgalmi és politikai okok is szerepeltek. Egyúttal az egyletek működtetése, valamint a versenyek lebonyolítása nagymértékben növelte a helyi társasági élet lehetőségeit.

A következő, *harmadik fejezet* bepillantást nyújt a pályán folyó eseményekbe, melyek különféle reprezentációs kereteket kínáltak az egyes társadalmi csoportok számára. Itt kerül bemutatásra a professzionális és az úrlovas sport, valamint a kettő célkitűzéseinek alapvető különbözősége.

A *negyedik fejezet* a versenyüzem mögött álló szervezetekkel, a Magyar Lovaregylettel és az Osztrák Jockey Clubbal, valamint a futtatókkal foglalkozik, mindazokkal, akik tulajdonképpen az egész versenyüzemet irányították, szabályozták és fenntartották. Négy egymástól eltérő, mégis a korszakra jellemző futtatói portré teszi teljessé a fejezetet: gróf Esterházy Miklósé, gróf Batthyány Eleméré, Blaskovich Ernőé és Szemere Miklósé.

Életpályájuk négy különböző modellt testesít meg (nemcsak a lóverseny világában): a mecénás arisztokrataét, a közélettől visszavonult arisztokrataét, a gazdálkodó középirtokosét és a racionális, ám a családi genealógia bűvöletében élő üzletemberét. Négyük közül Szemere Miklós pályafutása és személyisége a legizgalmasabb, az átlagtól leginkább eltérő, mégis tipikus korjelenség.

Az *ötödik fejezet* a versenyzéssel elválaszthatatlanul egybeforrt fogadási rendszert tárgyalja: kialakulását, különböző válfajait, társadalmi beágyazottságát, hatásait a versenyzésre és a társadalomra. E kérdésekhez kapcsolódóan sor kerül a fogadással foglalkozó korabeli tanácsadó irodalom áttekintésére is.

A *hatodik fejezet* foglalkozik a nézőtéren megmutatkozó társas-reprezentációs funkciókkal: bemutatja a közönség összetételét, tagozódását és bevonódottságának mértékét, továbbá a lóversenypálya által kínált szórakozási lehetőségeket, melyek korántsem merültek ki a versenyek megtekintésében.

A *hetedik fejezet* a tulajdonképpeni versenyzőket: a lovakat és zsokéikat mutatja be. A versenylovakok mintegy társadalmon kívüli csoportot alkottak: sajátos, a megszokottól eltérő életmódjuk, többnyire idegen származásuk, gyorsan változó anyagi körülményeik, valamint az őket övező fellángolásszerű rajongás retrospektíve is megnehezíti társadalmi hovatartozásuk pontos meghatározását.

III. A források

A dolgozat elkészítését több primer és szekunder forráscsoport tanulmányozása előzte meg. A lóversenyzés témáját feldolgozó eddigi szakirodalom elsősorban a szigorúan vett sporttörténeti oldalt tárgyalja, tehát a telivértenyésztés hazai kibontakozásának, az intézményesülésnek és a versenyek lebonyolításának folyamatát. Ide tartoznak Dr. Fehér Dezső, Török Imre, Száraz György, Radó Oszkár-Sivó Róbert, osztrák részről Walter Binnebös és Gustav Jantsch munkái, ezt megelőzően pedig a 20. század első felében Erdődy Rudolftól, Őszi Kornéltól, Krúdy Gyula-Pálmai Henrik tollából, Hoeller Mórictól és id. Lovik Károlytól születtek művek e tárgyban. Ezek a munkák inkább összegző természetűek, mindent megpróbálnak felölelni, amit a lóversenyzés történetéről tudni lehet, s ilyenformán számos „pletyka-szintű” történetet is elbeszélnek, amelyek valóságalapját ellenőrizni csaknem lehetetlen. Ugyanakkor ezek az információk is jelentősek, rávilágítanak a lóversenyzés szereplőivel kapcsolatos korabeli vélekedésekre, ez a „mítoszképződési” folyamat megmutatja a lóversenyről és annak szereplőiről a közvélekedésben kialakult képet, vagy legalábbis annak egy részét.

A történetírásban az utóbbi évtizedekben jelentek meg olyan tendenciák, amelyek a (lóverseny)sportot társadalmi és művelődéstörténeti vonatkozásaiban szemlélik.¹ Nagy segítséget (koncepcionális megerősítést és szempontbővülést) jelentett a disszertáció megírásában Mike Huggins könyve, amely² a versenyeket az őket alakító társadalmi rétegek kölcsönös egymásra hatásában szemléli, s így veszi szemügyre a versenyüzemhez kapcsolódó különböző funkciókat is. A hazai szakirodalomból a már említett munkák ösztönző hatása volt a legnagyobb: Vári András tanulmánya a Magyar Gazdasági Egyesület előtörténetéről számos lóversenyzéssel és annak társadalmi háttérével kapcsolatos kérdést vetett fel, Zeidler Miklósa a mentalitástörténeti megközelítés, Hadas Miklósa pedig a szociálpszichológiai nézőpont fontosságára figyelmeztetett.

A disszertáció a lóversenyzéssel foglalkozó korabeli irodalom szerteágazó teljességét célkitűzéseinek megfelelően igyekezett hasznosítani: a telivértényésztés kérdéseitől a nyerési esélyek kiszámításán át a versenystatisztikákig. Nagyban támaszkodik Victor Silberer *Turf-Lexicon von 1884* című könyvére, amely a használatban levő szakkifejezéseket és magyarázataikat, továbbá az ismert versenylovak nevét, származását és tulajdonosát és teljesítményét foglalta össze, illetve K. Karlovsky Endre munkájára, *A lóverseny. A galoppsport kézikönyve*, amely a laikus közönség számára ismertette a lóversenyzéssel kapcsolatos legalapvetőbb ismereteket és fogalmakat. E két könyv a kutató számára különösen fontos, összetett forrásértékkel bír: miközben megvilágítja a lóversenyüzem tényleges működését, megmutatja, hogy mit és hogyan tartottak fontosnak elbeszélni a járatosabb és a laikus érdeklődő számára.

Levéltári források meglehetősen szórványosan állnak rendelkezésre. A Magyar Lovaregylet MOL-ban elhelyezett iratanyaga nagyrészt megsemmisült, a lóversenyzés történetének korai szakaszait illetően az egyes családi levéltárakban és fondokban azonban található még kutatható anyag, mint például a Károlyi család levéltárában. A dualizmus korából a tatai Esterházy család levéltára őriz lóversenyekre vonatkozó helyi vonatkozású anyagot, Keglevich Béla Maltonban trenírozott lovairól folytatott angliai levelezése tartalmaz idevágó információkat. Budapest Főváros Levéltára a főváros és a lovaregylet közti tárgyalások jegyzőkönyveit, a köztük folytatott levelezést őrzi a lóversenypálya áthelyezésével kapcsolatban. A Magyar Lovaregylet közgyűléseinek és választmányi üléseinek jegyzőkönyvei az Magyar Mezőgazdasági Múzeum könyvtárában találhatók. E

---

¹ STIEGLITZ, Olaf, MARTSCHUKAT, Jürgen, HEINSOHN, Kirsten: *Sportreportage: Sportgeschichte als Kultur- und Sozialgeschichte*. In: *H-Soz-u-Kult* 28.05.2009, <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/forum/2009-05-001>. (2012. február 28.)

² HUGGINS, Mike: *Flat racing and British society, 1790-1914*. London, Portland, Frank Cass, 2000.

közgyűjteményeken kívül kutatásaim kiterjedtek a Wiener Nationalbibliothek, az Országos Széchényi Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár, a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum könyvtárának gyűjteményeire, illetve a tatai Móricz Zsigmond Városi Könyvtár, valamint a Kuny Domonkos Múzeum gyűjteményeire.

Fontos forráseggyüttest jelentettek a korabeli sajtótermékek, mindenek előtt a szaklapok, melyek közül az első hazai lótenyésztéssel és –versenyzéssel foglalkozó 1857-től jelent meg (Bérczy Károly szerkesztésében) a *Lapok a Vadászat és Lovászat köréből*, majd 1858-1919 között *Vadász-és Versenylap* címen. A heti rendszerességgel megjelenő lapokban nyomon követhetők a versenyekkel kapcsolatos fejlemények, e beszámolók ugyanakkor bepillantást engednek a korabeli társas életbe is, a versenytudósítások ugyanis eleinte a közönség részletes bemutatásával kezdődtek. A századfordulóhoz közeledve a sportlapok is megszorodnak, így a *Budapesti Hírlap* egykori parlamenti tudósítója, Őszi Kornél szerkesztésében megjelenő *Sportélet. A lótenyésztés és az összes sportágak közlönye* 1896-1924 között és a *Magyar Turf* 1900-1910 között, valamint a *Kincsem Sportközlöny*. Osztrák részről az 1880-ban Victor Silberer által indított *Allgemeine Sportzeitung* érdemel említést, mely a versenyek részletes leírásával azok számára is átélhetővé tette az egyes futamokat, akik személyesen nem lehettek jelen. A lóversenyben érdekelteknek pedig számos hasznos információt nyújtottak a tréningben levő lovakról, az állami méneseik állományáról, az importált lóanyagokról közölt cikkek, továbbá a versenyzéshez (és fogadáshoz) feltétlenül szükséges tudnivalók: a pontos propozíciók, nevezések, bánatjelentések, a lovakra kirótt súlyok, statisztikák stb. közreadása. Emellett rendszeresen tudósított a korabeli Európa fontosabb versenyeiről, az angol, francia és német pályák eseményeiről, sőt az érdekesebb amerikai és ausztrál futtatásokról is. Mindezek az információkon túl azáltal is értékes forrást kínál a kutatónak, hogy platformot biztosított a lóversenyzéssel kapcsolatos korabeli vitáknak, eszmecseréknek.

E szaklapok mellett a napi sajtó, valamint társasági és hetilapok is rendszeresen tudósítottak a versenyeredményekről és természetesen a publikumról (közülük mindenekelőtt a *Budapesti Hírlap*, az *Új Idők* és a *Vasárnapi Ujság* közleményeire támaszkodtam). Ugyanakkor a versenyek az élclapokban is visszaköszöntek: a *Borsszem Jankó*, *Die Bombe*, *Der Floh* rendszeresen közöltek karikatúrákat a futtatásokkal kapcsolatban.

Hasznos információkat szolgáltatottak a lovaregyleti évkönyvek, különösen a tagsággal, a bejelentett versenyszínekkel, a megrendezésre került versenynapokkal és az egyesület anyagi viszonyaival kapcsolatban.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni a visszaemlékezések szerepét a téma kultúratörténeti megvilágításában. E források közül a legnagyobb haszonnal Föld Aurél és Sípos Tamás: *Fuss*

vagy fizess, Horthy Jenő: *Egy élet sportja: Vadászat - Lóverseny* – Falka, Alfred Tonelles: „Bernadotte!...” *Die Geschichte eines kleinen Rennstalles*, Szerémy Zoltán: *Emlékeim a régi jó időkből*, illetve Bárány Hoeller Mór: *Kincsek című* műveit forgattam. Bár e visszaemlékezések az elfogultság hangnemében íródtak (egyrészt az elmúlt fiatalság pillanatai, az átélt élmények nagyítódnak, értékelődnek fel bennük, másrészt a lóverseny iránti feltétlen rajongás befolyásolja előadásmódjukat), minthogy a múlt bemutatása a céljuk, számos olyan apró részletet világítanak meg, amelyekre a versenyekre közvetlenül reagáló sajtótudósítások értelemszerűen nem tértek ki. Másfelől pedig önmagukban véve is dokumentumai a lóversenyezéshez kötődő beállítódásoknak.

Ugyanebbe a csoportba sorolhatók a szépirodalmi alkotások is, mindenekelőtt Krúdy Gyula művei, hiszen elbeszélői tevékenységének alapját az emlékezés motívuma adja, s ezáltal a századvég-századelő hangulatát, a korra jellemző gondolkodásmódot és életvitelt idézi fel, s megjeleníti a korabeli főváros (és Magyarország) jellegzetes alakjait és eseményeit, korkérdésekre reflektál. A korabeli társasélet számos helyszínébe engednek bepillantást művei, s maga is nagy lóversenyrajongó és -szakértő lévén saját tapasztalatai, élményei alapján számtalan művében, – regényben, tárcacikkben, novellában stb. – foglalkozott a lóverseny témájával is. Írásainak jelentősége e kutatás szempontjából elsősorban nem abban rejlik, hogy milyen mértékben adnak valóság-hű képet a történelekről, hanem hogy mennyiben járultak hozzá a lóversenyezés népszerűsítéséhez, a lóversenypályán kibontakozó sztárkultusz terjesztéséhez. A Krúdy regények „anekdotikus kortörténeti adalékokat, félig elavult pletykákat”³ elevenítenek fel, futtatók, zsokék és versenyparipák jelentős publicitást kaptak írásai nyomán, s ezzel az író jelentékenyen hozzájárult a lóversenykultusz alakításához.

Forrásként használtam sajtó- és könyvkiadásokban fennmaradt egykorú fotókat, fotóriportokat és metszeteket, amelyek a lóversenypálya és alakjainak bemutatásával a kor látásmódját is tükrözik, azt, hogy mit látott, illetve mit akart láttatni a kortárs szemlélő. Ezek a képek nagyban hozzájárultak a lóversenysport és annak résztvevőinek népszerűsítéséhez, a rajongói kör kitágításához, s hasonlóan az ünnepezt primadonnák képeihez, a híres versenylovak fényképét is megvásárolhatták az érdeklődők. A versenyek az élelapok számára is állandó és kedvvel használt anyagot szolgáltattak.

---

³ FÁBRI, 1978. 215.

IV. Kutatási eredmények összefoglalása

Az értekezés, mely egy korábbi diplomamunkán alapul, a lóversenyüzemet a „spatial turn” utáni kultúratörténet értelmezési keretébe helyezi. Abból indul ki, hogy a futtatások helyszíne egyszerre magában hordozza a hely (Ort) és tér (Raum) attribútumait. Hely, aminek számtalan története van, ahol a történelem már lejátszódott, nyomok, maradványok, karcolások, hegek és sebek formájában hátrahagyva jeleit.⁴ A versenypályával kapcsolatban ezek a „jelek” kevésbé a pálya fizikai valóján nyilvánultak meg, hiszen a fővárosi pálya ehhez túl gyorsan váltogatta a főváros területén belül elfoglalt helyét, sokkal inkább a hozzá kapcsolódó szépirodalmi, publicisztikai és egyéb szövegekben, valamint a róla készült képekben. Ezen médiumok által a lóversenyek nem csak társadalmi és gazdasági vonatkozásaik miatt kapnak figyelmet, de szociokulturális közegként a kulturális emlékezet hordozói is lesznek. A dualizmus korszakában a versenypályák folyamatos átalakításon mentek keresztül, formálva ezzel saját mikrokörnyezetüket és a befogadó makroközeget: a várost is. Térként az alkotás, tervezés tárgyát képezték, rendelkezési anyagot nyújtottak a szándékos cselekvők számára, akik a jövőre tekintve változtatták, formálták át.⁵ Budapest esetében az új lóversenypálya kijelölése a Városliget területén jelentősen megváltoztatta a városrész arculatát, s más városokban is a közlekedési infrastruktúra kiépülésével a fejlődést segítette elő, de például Tata és Alag esetében ennél sokkal többről volt szó.

A lóversenyzés története a társasélet (egyszersmind természetesen a nyilvánosság) történetének is része. A lóversenytér (a színházhoz hasonlóan) a társas érintkezés (és elkülönülés) kitűnő lehetőségét biztosította, beosztása hűen szemléltette a társadalom tagozódását, az egyén társadalomban elfoglalt vagy elfoglalni óhajtott helyét.

A lóversenytéri elitet mindenekelőtt a futtatók alkották. Többnyire ők voltak a versenytér-alapítások mozgatórugói is, célkitűzéseik között tenyésztői-futtatói igényeik kielégítése mellett gazdasági-idegenforgalmi, politikai-nemzeti és társasági okok is szerepelhettek. A sajtóközleményeken és visszaemlékezéseken alapuló versenystájlótulajdonosi kör, valamint motivációik vizsgálata során leszögezhető, hogy a versenystájló-alapítás a szociális státusz kifejezője, s magas presztízs hordozója volt. A hagyományosan lóval foglalkozó arisztokrata-nemesi körhöz a dualizmus korszakának kezdetén csatlakoznak a feltörekvő pénzmágnások, később pedig más polgári elemek is. S ezzel párhuzamosan a passzióból alapított versenystájló mellett megjelentek az üzleti szemléletűek. A futtatói

---

⁴ ASSMANN, Aleida: *Geschichte findet Stadt*. In: *Kommunikation-Gedächtnis-Raum*. Szerk.: CSÁKY, Moritz – LEITGELB, Christoph), Bécs, Transcript, 2009. 17. (A későbbiekben ASSMANN, 2009.)

⁵ ASSMANN, 2009. 15-16.

státuszhoz egyúttal nagy társadalmi megbecsültség képzete társult, főként gróf Batthyány Elemér lovaregyleti elnöksége alatt, aki különösen vigyázott arra, hogy versenyszíneket csak erkölcsileg feddhetetlen személy kaphasson. A futtatás sikere ugyanakkor önmagán túlmutató nagy presztízs hordozója is lehetett. A korabeli közvélekedés a valósággal ellentétben a versenyistálló-tartást lukratív üzletnek tartotta, s irigységgel vegyes áhítattal tekintett a futtatókra. Voltak azonban különösen felkapott futtató alakjai a korszaknak, akik köré már életükben legendákat szőttek, ilyen alak volt Blaskovich Ernő, Batthyány Elemér, Esterházy Miklós és nem utolsósorban Szemere Miklós, aki a századvégi lóversenypálya legendás alakjának és pártfogójának, ugyanakkor a korszak egyik bálványának számított. Alakja Krúdy Gyula műveiben Alvinczi Eduárdként köszön vissza, különcködő életmódján keresztül az író számos társadalmi problémára reflektál. Szemere lóversenytéren aratott sikerei, s e siker állandósága látszatának fenntartása révén jelentősen hozzájárult a kilencvenes évek turfőrületéhez.

A lóversenyláz kibontakozásában nagy szerepe volt a lóversenyfogadás általános elterjedésének is. A bukmékerfogadás, mely már az ötvenes-hatvanas évektől elérhető volt a későbbi Osztrák-Magyar Monarchia területén, a kiváltságos réteg igényeit elégítette ki, míg az 1871-ben megjelenő totalizátórfogadás a futtatások kommercializálódásával a kispénzüket célozta meg. A fogadás eredeti funkciója a lótenyésztéssel járó hatalmas költségek csökkentése, a veszteségek minimalizálása volt. Népszerűsége pedig azzal magyarázható, hogy mindemellett az emberi természetben rejlő játékvágy kielégítését is szolgálta. Divattá válásában az is szerepet játszott, hogy a szerencsét a társadalmi mobilitás alternatív előmozdítójának tekintették, s így a turf által nyújtott pénzszerzési lehetőségeket nem lehetett figyelmen kívül hagyni. A lóversenyfogadás széles körben való elterjedésétől, azaz az 1880-as évektől a lóverseny-szenvedély állandó vitatémája a parlamenti képviselőknek, s a sajtót is folyamatosan foglalkoztatta ez a kérdés. A totalizátorral kapcsolatban merült fel leginkább a függőség kialakulásának kérdése, ahol a kisegzisztenciával bírók tömegei próbálták meg szerencséjüket, s ezen réteg megóvását a teljes anyagi ellehetetlenüléstől kötelességüknek érezték a kor törvényhozói. Támogatói ugyanakkor tiltakoztak a szerencsejátékok körébe való besorolása miatt, véleményük szerint a lóversenyfogadás komoly szaktudást igényelt. A lóverseny ugyanakkor fogadás nélkül is nagyon összetett ingeregységet nyújtott látogatóinak: a hozzászokást nemcsak a fogadási rendszer megléte, hanem pusztán a sport szemlélése, a drukkolás élménye is kialakíthatta. A nagy nyeremények lehetősége pedig a menekülés anyagi oldalát is biztosíthatta, s a sajtó sok esetben meg is erősítette ezt a vágyálmat.

A pálya térbeli tagozódása társadalmi összefüggésekre is rávilágít, azokat hűen tükrözi. A versenypályán ugyanúgy, mint a valós életben mindenki a számára kijelölt helyen mozoghatott, s az érintkezés szabályait szigorú korlátok közé szorították. A budapesti versenypálya nézőtere (és a monarchiabeli más versenypályáké is) ekkor három kategóriára volt osztva, melyeket társadalmilag különböző csoportok látogattak. A versenypálya publikuma kettős tagozódást mutatott: nem csak vagyona, illetve rangja szerint elfoglalt helye alapján különült el egymástól, hanem bevonódottsága, azaz aktivitása, illetve passzivitása mértéke szerint is, vagyis hogy valaki istállótulajdonosként, fogadóként vagy pusztán szemlélőként volt-e jelen. Sokan mégis az élményközösségen alapuló demokratikus vonásaival is magyarázták a futtatások népszerűségét. Költségigényes volta miatt a lósport egyszersmind a legexkluzívabb sportok körébe tartozott, ezáltal a társadalmi rétegek közötti különbséget is megjelenítette, hiszen igazi résztvevői csak a vagyonos rétegből kerülhettek ki. A publikum állandó részét a sportemberekből, istállótulajdonosokból, arisztokratákból álló elit törzsközönség, s a hozzájuk csapódó slepp, a PR-tevékenységet folytató hírlapírók és az úgynevezett „turfhiénák” tették ki. Ugyanakkor az eliten belül is volt egy elkülönülő nemzetközi-monarchiabeli mag, akik szinte mindenütt (úgy Európa, mint a Monarchia nagyobb pályáin) jelen voltak, jól ismerték egymást. Születési arisztokrata, vállalkozó nagypolgár és köznemes egyaránt tartozott ehhez a csoporthoz, melyet a közös szenvedély fűzött össze.

A lóversenyzés intézményéhez számos társas funkció járult, így szorosan hozzátartozott a szórakoztatás is. Habár a fogadással egybekötött futtatások szórakoztató funkciójukat önmagukban is betöltötték, ez mégsem merült ki közvetlenül a versenyekhez szorosan fűződő eseményekben. A közönségre a „látni és láttatni” kettőssége volt jellemző: megtekinteni a versenyeket és ugyanakkor reprezentálni a társadalomban betöltött vagy betölteni óhajtott helyet. Ily módon a turf kétszeres szórakoztató funkcióval bírt, amely azonban nem korlátozódott kizárólag a lóversenypályára: a turfra történő kivonulás is szorosan hozzátartozott a lóverseny-hangulathoz, s kiváló alkalmat nyújtott a reprezentációra. De a lóversenyekre érkező és onnan távozó közönségnek is megvolt a maga közönsége, s ezt a kört a sajtó tovább szélesítette. A futtatások a sajtónak köszönhetően átléptek térbeli korlátaikon és egyfajta virtuális közönségre is szert tettek, ezáltal érdeklődők sokkal szélesebb körét vonták bűvkörükbe, mint azt fizikai valójukban tették. A lapokban megjelenő lóverseny-hírek jó beszédtemát szolgáltatottak a társadalom minden rétege számára. Ugyanakkor a fogadási rendszer kibontakozásával lesz tulajdonképpen nélkülözhetetlen a sajtó szerepe, mely a fogadók többsége számára az egyetlen információforrást jelentette.

A versenytér tehát a társadalom szinte minden rétegének lehetőséget nyújtott, hogy a társas hierarchiában betöltött helyét, tekintélyét megmutathassa. Kiváló alkalmat kínált a kiváltságos rétegek egymás és különböző csoportjai közötti közeledésre: találkozók lebonyolítására és ismeretségek kötésére, s ugyanakkor az uralkodó és az arisztokrácia személyes érintkezésének színtere is volt. A társadalmi felemelkedés kitűnő ugródeszkája lehetett, az alsóbb nemesség számára felkapaszkodási lehetőséget is kínált, mint azt Szemere Miklós példája mutatja. Ugyanakkor tulajdonképpen a társadalmi felemelkedés velejárója, valamint a felsőbb társasági státusz kifejező eszköze is volt. De a pesti gyep az alsóbb néprétegek számára is a társas élet színterét jelentette, továbbá kellemes és olcsó szórakozást biztosított számukra, egyszersmind sajátos együttlétet a társadalmi elit köreivel. Ők kétszeresen is a közönség szerepét játszották: nézői voltak a versenyeknek és a nagytribün eseményeinek.

Publikációk a témában:

A Zöld Színpad – In: *Lovas Nemzet* VIII./10. sz. (2002.) pp. 22-25. [1998107]

A Zöld Színpad. A lóverseny mint a társasági reprezentáció sajátos intézménye Magyarországon a hosszú XIX. században – In: www.angolteliver.hu/175.htm [1998338]

A lóverseny mint sajátos társasági reprezentációs intézmény története – különös tekintettel gróf Széchenyi István munkásságára – In: *Apáczai-Napok 2002 Nemzetközi Tudományos Konferencia, Tanulmánykötet, Győr, 2002.* pp. 375-391. [1998171]

A lóverseny mint a társasági reprezentáció intézménye Ausztria-Magyarországon a XIX-XX. században. – In: *Öt Kontinens. Az Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék tudományos közleményei.* ELTE. Budapest, 2004. pp. 375-391. [1998256]

A zöld színpad– In: *Budapesti Negyed*, XII/46. (2004.) pp. 115-135. [1998094]

A budapesti turf és közönsége a századfordulón – In: *Évek és színek. Tanulmányok Fábri Anna tiszteletére*, Budapest, Kortárs, 2005. pp. 161-168. [1998233]

Egyéb publikációk:

Die Paneuropäische Sektion in Ungarn. 1926-1932. – In: Heinz Duchhardt, István Németh (szerk.): *Der Europa-Gedanke in Ungarn und Deutschland in der Zwischenkriegszeit* Mainz: Verlag Philipp von Zabern, 2005. pp. 47-70. [1998131]